

Viața înainte de Photoshop: Șterși din trecut

Łukasz Migniewicz

Cuvinte cheie

Manipularea fotografiilor; manipularea istoriei; falsificarea istoriei; propagandă; Marea Epurare (Marea teroare); NKVD; Vladimir Lenin, Iosif Stalin; Cortina de fier; Photoshop; George Orwell

Introducere pentru profesor

Acest plan de lecție este destinat elevilor de peste 14 ani. Subiectul discutat poate fi utilizat în timpul lecțiilor interdisciplinare din cadrul unor materii precum istoria, cultura, limba maternă, educația media precum și științele sociale.

Materialul e împărțit în trei părți: un plan de lecție, un set de materiale sursă și o fișă de lucru cu exerciții ce trebuie făcute în timpul orei, în grup sau individual. Anumite elemente specifice ale planului pot fi modificate pentru a le adapta publicului țintă.

Instrucțiuni

Planul conține șapte materiale sursă și o fișă de lucru cu exerciții. Structura propusă a lecției poate fi modificată, la fel ca și sursele și exercițiile. Accesul la internet ar fi util în timpul cursurilor, la fel ca și permiterea folosirii de către elevi a mijloacelor de telecomunicații cu acces la internet (telefoane, tablete, etc.).

Obiective operaționale

Elevul poate să:

- explice ce înseamnă termenii Marea teroare (Marea epurare), Revoluția din octombrie, NKVD,
- definească utilitatea unor surse diferite (eseuri academice, articole din presă și fotografii) pentru analiza subiectului falsificării istoriei, mai ales în contextul noilor metode de manipulare – modificarea fotografiilor,
- analizeze textele sursă și fotografiile, indicând legăturile de tip cauză-efect dintre ele și evenimentele istorice,

- analizeze textele sursă și imaginile ce indică legături între acestea și anumite evenimente istorice,
- caracterizeze activitățile de propagandă din cadrul URSS legate de retușarea fotografiilor și rescrierea istoriei,
- dezvolte un argument independent și să contribuie la dezbateri.

Metode de predare

- discuții educative,
- munca în echipă,
- brainstorming,
- analiza materialului sursă, a textelor și ilustrațiilor,
- Metoda Phillips 66¹,
- metaplanul²,
- munca independentă cu un set de exerciții.

Suporturi de predare

- seturile de exerciții și materiale sursă disponibile pe platforma [Hi-story lessons](https://www.hi-story-lessons.com/),
- tablă / flipchart, stilou / cretă,
- foi mari de hârtie/foi de carton Bristol,
- un computer cu acces la internet și un proiector/tabla multimedia .

Înainte de lecție

Rugați elevii să citească eseul [*Aberații istorice în propaganda comunistă*](#).

¹ Puteți afla mai multe despre această metodă aici:

http://cosnita.info.md/surse/Metode_istorie.pdf sau

https://www.academia.edu/35403082/Metoda_Phillips_6_6_Etapele_metodei_PHILLIPS_6_6 [accesat la 29 august 2021].

² Una dintre metodele de activare utilizate în timpul cursurilor; aceasta implică crearea de afișe de către participanții la discuție/dezbateri. Afișul reprezintă o sumarizare grafică a dezbaterii (bazat pe Wikipedia, enciclopedia liberă: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metaplan> [accesat la 14 decembrie 2020]).

Plan de Lecție

Introducere

1. Începeți prin a-i întreba pe elevi dacă știu ce este Photoshopul și dacă au întâlnit verbul „a fotoșopa”. Puteți presupune, cel mai probabil, că aproape toți vor ști despre ce este vorba în Photoshop. Rugați-i să dea exemple pe care le știu și întrebați-i dacă este ușor să modificați o fotografie și de ce se face acest lucru. Pentru că majoritatea răspunsurilor vor fi pozitive, scrieți împreună toate informațiile ce constituie motiv de manipulare a fotografiilor și în ce scop se face acest lucru. Prin brainstorming, lista dumneavoastră poate fi destul de lungă în decurs de câteva minute, în special în ceea ce privește punctele ce se referă la îmbunătățirea calității imaginii, întinerirea sau îmbătrânirea, corectarea imperfecțiunilor feței, etc. În timpul sesiunii de brainstorming, e o idee bună să vă concentrați asupra identificării domeniilor în care manipularea fotografiei este întâlnită cel mai des (modeling, publicitate, teoriile conspirației, etc.). Gândiți-vă împreună la avantajele (în folosul cui sunt?) și dezavantajele retușării fotografiilor.
2. În timpul schimbului de idei și gânduri, conduceți discuția înspre cum a fost utilizată o imagine modificată pentru a crea un discurs legat de o anumită persoană sau de un anumit eveniment. Întrebați-vă dacă în epoca fotografiei analogice, era posibil să modificați fotografiile și să le manipulați liber.
3. Distribuți fișele de lucru și seturile de material sursă printre elevi. Planul include o singură sugestie de utilizare a lor, dar acest lucru poate fi adaptat în funcție de caz.
4. Informați elevii cu privire la faptul că în timpul lecției vor lucra atât individual cât și în grup, în baza faptului că ideile lor vor duce la o dezbatere comună a problemelor ridicate. Ceea ce contează este libertatea de exprimare și capacitatea de a formula argumente și contraargumente.

Desfășurare

1. Falsificarea fotografiilor a început încă de la mijlocul anilor 1900. Cereți elevilor să se familiarizeze cu Sursele A și B. Atrageți-le atenția asupra diferențelor dintre fotografia digitală și analogică și asupra timpului necesar pentru a manipula sau retușa o imagine imprimată. În timp ce se familiarizează cu Sursa A, elevii vor face

exercițiul I din fișa de lucru. Odată ce au terminat, un voluntar va citi răspunsurile iar ceilalți le vor corecta/aproba.

2. Împărțiți elevii în grupuri de 4 – 6 și cereți-le să scrie pe bilețele adezive¹ observațiile lor cu privire la utilizarea retușării fotografiilor în scopul de a obține un avantaj în atingerea obiectivelor politice sau în scopul de a manipula faptele. Pentru a face mai ușor acest lucru, scrieți următoarea întrebare pe tablă/flipchart: Cum este utilizată retușarea fotografiilor pentru a obține avantaje politice? În momentul în care s-a terminat munca de echipă, un membru din fiecare grup va lipi comentariile pregătite pe tablă. Grupurile își vor adăuga succesiv bilețelele adezive. În cazul în care comentariile/ideile lor sunt asemănătoare, grupați-le împreună; în caz contrar, creați o colecție de idei separată. Apoi, împreună cu elevii, formulați o definiție a manipulării istorice pe baza fotografiilor. Scrieți această definiție pe tablă sau pe flipchart astfel încât să fie vizibilă și să poată fi utilizată până la sfârșitul lecției.
3. Pentru a înțelege noțiunea de manipulare cu ajutorul fotografiilor, analizați împreună cu elevii un fragment din opera literară, în permanență relevantă, a lui George Orwell *1984* – Sursa G. Aceasta constituie o splendidă descriere literară a modului în care este falsificată istoria de către regimurile totalitare. Încercați să lucrați împreună pentru a scoate în evidență toate trăsăturile falsificării istoriei, în special a fotografiilor (Exercițiul 6). Elevii vor crea un metaplan (lucrând în grupurile deja formate la începutul lecției). Explicați în ce constă metoda. Un metaplan principal poate fi găsit pe fișa de lucru.
4. În Uniunea Sovietică, manipularea istoriei prin intermediul propagandei fidele regimului era avansată și aplicată în mod regulat. Aceasta și-a atins apogeul în timpul regimului lui Iosif Stalin. Nemulțumindu-se doar cu îndepărtarea adversarilor săi politici (de ex. Lev Troțki, Lev Kamenev și Nikolai Ejev), care erau adesea complici ai crimelor în masă comise în cadrul propriei lor națiuni și al națiunilor învecinate, acesta a recurs și la propagandă, scopul acesteia fiind să denigreze toți dușmanii (adesea imaginari) ai sistemului. În anii 1930, însă, se foloseau mai frecvent metode de manipulare a faptelor și a istoriei asemănătoare

¹ Atunci când lucrează online, elevii pot fi împărțiți în grupe/încăperi (în funcție de platforma folosită). În locul bilețelor adezive, aceștia pot folosi un panou online pentru comentariile lor.

cu cele indicate în Sursa H. Iosef Stalin a ordonat eradicarea amintirii fiecărei persoane care, în concepția sa, constituia un pericol pentru puterea sa dictatorială și pentru bazele totalitare ale statului sovietic. Printr-un mic discurs sau o minilectură, explicați-le elevilor ce a însemnat Marea Epurare din URSS și faceți-le cunoscut numărul de victime și numele călăilor. Atrageți-le atenția asupra rolului serviciului de securitate de stat (NKVD) și al torturii aplicate în mod curent (adaptați-vă discursul la vârsta elevilor). Apoi continuați să discutați Sursele C, D și E.

5. Împărțiți elevii în grupe, din nou, și spuneți-le că echipa va lucra folosind metoda Phillips 66, ce constă în munca rapidă și intensivă pe o anumită temă. În prima etapă a exercițiului, sarcina grupurilor va fi să lucreze pentru cca. zece minute cu materialul sursă (C, D și E) și cu informația găsită online. În a doua etapă, grupurile se întâlnesc pentru a dezbate rezultatele discuțiilor din cadrul lor, pentru a face schimb de idei și a-și nota ideile pe tablă/flipchart. Astfel, membrii grupului vor învăța despre concluziile fiecăruia dintre grupuri. În a treia etapă, fiecare echipă va lucra din nou independent, verificându-și propriile idei și consolidându-le. Pot exista câte etape doriți, dar sugestia mea este să fie cel puțin trei. După etapa finală, elevii vor participa la o discuție bazată pe principiile democrației și vor nota (împreună) câte două idei pentru fiecare întrebare – idei care în opinia lor ilustrează cel mai bine instrucțiunile. Odată ce ați familiarizat elevii cu regulile, cereți-le să se uite peste Exercițiile 3, 4 și 5.
6. Odată munca terminată, elevii vor prezenta rezultatele sub forma unei hărți mentale², a cărei temă principală este „cazuri de ștergere din memoria privind trecutul”. În încheiere, puteți face referire la exemplul lui Nikolai Ejov, șeful NKVDului responsabil pentru crime și pentru uciderea a zeci de mii de cetățeni sovietici. Puteți oferi și alte exemple de ștergeri din istorie efectuate de propaganda comunistă, în special eliminări ale unor documente legate de crime și deportări de populație. Încurajați-vă elevii să caute singuri, amintindu-le că în țările din spatele Cortinei de fier erau utilizate metode asemănătoare celor practicate în

² Pentru lecțiile online se pot utiliza cu succes aplicații și pagini de internet dedicate creării de hărți mentale, precum Blumind și FreeMind.

URSS: soldații blestemați; deportarea tătarilor din Crimeea; evenimentele de la Budapesta din 1956 (a se vedea clipul despre [Péter Mansfeld](#), cea mai tânără victimă a Revoluției maghiare din 1956) și operațiunile Államvédelmi Hatóság (poliția secretă maghiară); infama închisoare din Sighet din Romania; exemplele de arestări și execuții ale generalilor Heliodor Píka și [Milada Horáková](#).

Concluzie

În încheiere, prezentați cazul mareșalului nord-coreean Ri Yong-ho (Sursa F). Gândiți-vă împreună dacă manipularea istoriei de către comuniști prin ștergerea din istorie a persoanelor considerate incomode de către regim s-a terminat odată cu căderea URSS. Încurajați-vă elevii să găsească, independent, exemple de falsificări similare din secolul XXI.

Temă pentru acasă

Membrii proeminenți ai regimului comunism nu se pot simți niciodată în siguranță în prezența tiranilor. Discutați acest subiect (sub forma unui text scurt / eseu scris), aducând exemple din secolul XXI.

Răspunsuri

Exercițiul 1

Folosiți Sursa A pentru a determina dacă propozițiile din tabelul de mai jos sunt adevărate (A) sau false (F).

Programele de editare fotografică moderne au apărut prima dată la sfârșitul secolului al XIX-lea.	F
În secolul al XIX-lea retușarea fotografiilor era în principal sarcina artiștilor, care erau, adesea, fotografi.	A
Inițial, doar membrii celor mai înalte pătri sociale își puteau permite îmbunătățirea fotografiilor lor.	A
Fotografia a devenit divertisment în masă aflat aproape la dispoziția tuturor în prima jumătate a secolului al XX-lea.	A
Conducătorii nu și-au retușat niciodată imaginile.	F
Manualele pentru retușatori au apărut odată cu fotografia digitală contemporană.	F
Fotografiile erau deja manipulate în secolul al XIX-lea atât pentru a înfrumuseța persoanele prezentate în ele, cât și în scopuri politice.	A
Programele de editare fotografică moderne au apărut prima dată la sfârșitul secolului al XIX-lea.	F

Exercițiul 2

Răspunsuri posibile:

Abraham Lincoln a fost unul dintre coautorii celui de al 13-lea Amendament la Constituția SUA ce abolea sclavia. Juxtapunerea acestuia peste imaginea senatorului care era principalul susținător al sclaviei era o manipulare a realității, lucru care ar fi putut duce la falsificarea reputației președintelui. În schimb, juxtapunerea ambelor figuri și un fotomontaj inteligent putea ridiculiza ideile susținute de către John C. Calhoun.

Exercițiul 3

Răspunsuri posibile:

- erau colaboratori ai lui Vladimir Lenin,
- dețineau funcții înalte în stat,
- au devenit adversari politici ai lui Iosif Stalin (din diferite motive și în diferite circumstanțe),
- au fost uciși din ordinul lui Iosif Stalin.

Exercițiul 4

Răspuns: DA.

Posibilă argumentare:

Troțki și Kamenev au fost uciși la ordinul lui Stalin și condamnați să fie șterși din istorie, motiv pentru care au fost șterși din fotografiile ce reprezentau etapele incipiente ale puterii bolșevice. Dacă ar fi fost înfățișați împreună cu Lenin, pe care Stalin încerca să-l prezinte drept predecesorul său, afirmând că Lenin l-ar fi desemnat pe el în calitate de succesori, acest lucru ar fi putut să contrazică legitimitatea dictaturii sale.

Exercițiul 5

Posibilă justificare:

Pe parcursul carierelor lor, Kamenev și Troțki au avut conflicte cu Iosif Stalin. Din ordinele sale, aceștia au fost condamnați la moarte (prin decizia unui tribunal sau printr-un asasinat politic). Ștergerea lor din istorie constituia o necesitate pentru Stalin, având în vedere că fotografiile și documentele indicau „primatul” lor pe linia de transmitere a puterii (înainte de Stalin) după moartea lui Lenin. Înainte ca Troțki și Kamenev să iasă din grații, propaganda sovietică îi prezenta împreună cu Stalin în calitate de strânși colaboratori, fapt ce nu se potrivea cu discursul de mai târziu, în care aceștia aveau rolul de trădători. Retușul servea la consolidarea legitimității puterii staliniste.

Exercițiul 6

Răspunsuri posibile:

Care este situația? – Falsificarea tuturor documentelor/cenzura.

Cum ar trebui să fie? – Fără cenzură.

De ce nu este cum ar trebui să fie? – Un sistem totalitar; statul deține controlul asupra fiecărui aspect al vieții; falsificarea se face în scopul menținerii controlului partidului sau al unui individ asupra puterii, etc.

Ce ar trebui să faceți? – Căutați material nemanipulat; căutați adevărul.

Fișă de lucru

Exercițiul 1

Folosiți Sursa A pentru a determina dacă propozițiile din tabelul de mai jos sunt adevărate (A) sau false (F).

Programele de editare fotografică moderne au apărut prima dată la sfârșitul secolului al XIX-lea.	
În secolul al XIX-lea retușarea fotografiilor era în principal sarcina artiștilor, care erau, adesea, fotografi.	
Inițial, doar membrii celor mai înalte pături sociale își puteau permite îmbunătățirea fotografiilor lor.	
Fotografia a devenit divertisment în masă aflat aproape la dispoziția tuturor în prima jumătate a secolului al XX-lea.	
Conducătorii nu și-au retușat niciodată imaginile.	
Manualele pentru retușatori au apărut odată cu fotografia digitală contemporană.	
Fotografiile erau deja manipulate în secolul al XIX-lea atât pentru a înfrumuseța persoanele prezentate în ele, cât și în scopuri politice.	
Programele de editare fotografică moderne au apărut prima dată la sfârșitul secolului al XIX-lea.	

Exercițiul 2

Folosiți Sursele A și B pentru a demonstra afirmația că retușarea fotografiilor poate fi utilizată pentru a obține avantaje politic și pentru a manipula faptele.

Răspuns:

Exercițiul 3

Folosiți sursele D și E pentru a specifica ce aveau în comun Lev Troțki și Lev Kamenev. Enumerați cel puțin trei aspecte.

Răspuns:

Exercițiul 4

Se reflectă informația din Sursa C în Sursele D și E? Justificați-vă răspunsul făcând referire la surse.

Răspuns:

Exercițiul 5

Falsificarea istoriei sau doar un ușor retuș? Explicați de ce Iosif Stalin a decis eliminarea din fotografie a foștilor camarazi împreună cu care a luat parte la aceeași revoluție și la aceleași crime.

Răspuns:

Exercițiul 6

Folosiți Sursa I pentru a crea un metaplan după modelul de mai jos.

Care este situația?		Cum ar trebui să fie?
	PROBLEMĂ Manipularea istoriei – fotografia	
De ce nu este cum ar trebui să fie?		Ce ar trebui să faceți?